

VPP
2020-21

पाश्चिमात्य राजकीय विचार

Western Political Thought

डॉ. वैशाली पवार

पाश्चिमात्य राजकीय विचार
डॉ. वैशाली पवार
Paschimaty Rajkey Vichar
Dr. Vaishali Pawar

पहिली आवृत्ती : २०२०
ISBN 978-81-86401-98-4

© डायमंड पब्लिकेशन्स

मुखपृष्ठ
शाम भालेकर

अक्षरजुळणी
मानसी घाणेकर, पुणे

मुद्रक
गुरुराज प्रिंटेर्स, पुणे

प्रकाशक
डायमंड पब्लिकेशन्स

२६४/३ शनिवार पेठ, ३०२ अनुग्रह अपार्टमेंट
ओंकारेश्वर मंदिराजवळ, पुणे-४११ ०३०

☎ ८६०००९०४९६, ०२०-२४४५२३८७, २४४६६६४२

info@diamondbookspune.com
www.diamondbookspune.com

या पुस्तकातील कोणत्याही भागाचे पुनर्निर्माण अथवा वापर इलेक्ट्रॉनिक अथवा यांत्रिकी साधनांनी-
फोटोकॉपींग, रेकॉर्डिंग किंवा कोणत्याही प्रकारे माहिती साठवणुकीच्या तंत्रज्ञानातून प्रकाशकाच्या
आणि लेखकाच्या लेखी परवानगीशिवाय करता येणार नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत.

मनोगत

राज्यशास्त्र विषयाचा अभ्यासक्रम पदवीस्तरावर
महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांमध्ये 'पाश्चिमात्य राजकीय विचार' या
पेपर आहे. त्यामुळे 'पाश्चिमात्य राजकीय विचार' या
अभ्याससाहित्य या पुस्तकात समाविष्ट केले आहे. विद्यार्थ्यां
असा या पुस्तकाच्या लेखनामागील हेतू असून हा विषय
केला आहे.

राज्यशास्त्र हा विषय सामाजिक शास्त्रांपैकी एक आ
स्वरूपाचा नाही कारण त्यामध्ये 'राजकीय विचार' ही उर्म
आहे. या उपविद्याशाखेची ओळख या पेपरच्या माध्यमातून
मदत करेल.

राजकीय तत्त्वज्ञानात ज्यांनी मोलाची भर घात
जीवनावर प्रभाव पडलेला आहे अशा विचारवंतांच्या
'राजकीय तत्त्वज्ञानाची राजकीय विचार' ही शाखा
विचारवंतांचा अभ्यास राजकीय विचार या विद्याशाखेम
प्लेटो, अ‍ॅरिस्टॉटल, मॅकिआव्हेली, जॉन लॉक, रुसो, म
माक्स या विचारवंतांच्या विचारांचा अभ्यास या पेपरद्वारे
विचारवंतांच्या विचारांवर लक्ष्य केंद्रित केलेले असून त्या
आहेत. त्यामुळे विद्यार्थ्यांना समकालीन राजकीय सम
विचारवंतांचे विचार उपयुक्त ठरणारे आहेत. तसेच राज
अभ्यास करण्यासाठीदेखील हे विचार उपयुक्त आहेत
साहित्य तयार करण्यासाठी डॉ. भा. ल. भोळे, डॉ. राजेंद्र
तसेच इतर लेखकांच्या साहित्याचा उपयोग करण्यात ये
पुस्तकात आले असून त्याबद्दल मी त्यांची आभारी आहे.
राज्यशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ) यांनी उपयुक्त आ
त्याबद्दल मी त्यांची आभारी आहे. याशिवाय असे वेगळे
छापण्याची जबाबदारी डायमंड पब्लिकेशन्सचे श्री. दत्तात्रे
त्यांचीही मी आभारी आहे.

Local Self Government in Maharashtra

VPP
20-2021

महाराष्ट्रातील स्थानिक स्वराज्य संस्था

डॉ. वैशाली पवार

SSMM LIBRARY
WPAW

001-49809

28 DEC 2021

साहित्य
T.Y.B
१. भाषा
Inc
२. आ
Int
३. सा
Pul
४. मह
Lo
५. लो
Pul
६. आ
Mc
७. प्रा
Pra
८. पर
Ind
९. औ
An
१०. भा
Inc
११. १९
Ma
१२. इति
Int

महाराष्ट्रातील स्थानिक स्वराज्य संस्था
डॉ. वैशाली पवार

Maharashtraatil Sthanik Swarajya Sansstha
Dr. Vaishali Pawar

प्रथम आवृत्ती : २०२१

ISBN : 978-93-91948-08-5

© डायमंड पब्लिकेशन्स

मुखपृष्ठ
शाम भालेकर

अक्षरजुळणी
'अक्षरवेल', दत्तवाडी, पुणे - ४११०३०

मुद्रक
गुरुराज प्रिंटर्स, पुणे

प्रकाशक

डायमंड पब्लिकेशन्स
२६४/३ शनिवार पेठ, ३०२ अनुग्रह अपार्टमेंट
ओंकारेश्वर मंदिराजवळ, पुणे-४११ ०३०

☎ ०२०-२४४५२३८७, २४४६६६४२
info@dpbooks.in

ऑनलाईन पुस्तक खरेदीसाठी भेट द्या
www.dpbooks.in

49809

या पुस्तकातील कोणत्याही भागाचे पुनर्निर्माण अथवा वापर इलेक्ट्रॉनिक अथवा यांत्रिकी साधने फोटोकॉपींग, रेकॉर्डिंग किंवा कोणत्याही प्रकारे माहिती साठवणुकीच्या तंत्रज्ञानातून प्रकाशक आणि लेखकाच्या लेखी परवानगीशिवाय करता येणार नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत

Vaishali Pawar

3.3.1

C-III

3.3.2

Books

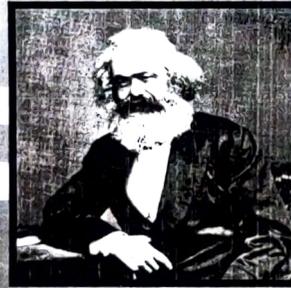
3.3.3

Articles in Journals

Guidship Letter - students Admit for PhD

राजकारण विचारप्रणालीची ओळख

An Introduction to
Political Ideologies

डॉ. वैशाली पवार

राजकीय विचारप्रणालींची ओळख
डॉ. वैशाली पवार

Rajkiya Vicharpranalinchi Olakh
Dr. Vaishali Pawar

प्रथम आवृत्ती : २०२०

ISBN : 978-93-86401-99-1

© डायमंड पब्लिकेशन्स

मुखपृष्ठ
शाम भालेकर

अक्षरजुळणी
संध्या कामत, पुणे

मुद्रक
एक्सेल प्रिंटर्स, एरंडवणा, पुणे

प्रकाशक
डायमंड पब्लिकेशन्स
२६४/३ शनिवार पेठ, ३०२ अनुग्रह अपार्टमेंट
ऑकारेश्वर मंदिराजवळ, पुणे-४११ ०३०
☎ ०२०-२४४५२३८७, २४४६६६४२
info@diamondbookspune.com

ऑनलाईन पुस्तक खरेदीसाठी भेट द्या
www.diamondbookspune.com

या पुस्तकातील कोणत्याही भागाचे पुनर्निर्माण अथवा वापर इलेक्ट्रॉनिक अथवा यांत्रिकी साधनांनी-
फोटोकॉपींग, रेकॉर्डिंग किंवा कोणत्याही प्रकारे माहिती साठवणुकीच्या तंत्रज्ञानातून प्रकाशकाच्या
आणि लेखकाच्या लेखी परवानगीशिवाय करता येणार नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत.

मनोगत

एस.वाय.बी.ए. च्या राज्यशास्त्र विषयाच्या विचारप्रणालींची ओळख' हा नवीन अभ्यासक्रम २ 'राजकीय विचारप्रणाली' ही अभ्यासशाखा अत्यंत बदलांचे मूळ, विचारप्रणाली असते. विचारप्रणाली तसेच तिला कार्य करण्यासाठी प्रवृत्त करते. या अभ्यासक्रम राज्यशास्त्र अभ्यासमंडळाने सुरू केले समाजवाद, फॅसिझम, मार्क्सवाद, फुले-आंबेडकरवा विचारप्रणालींचा समावेश या अभ्यासक्रमामध्ये विद्यापीठांमध्ये 'राजकीय विचारप्रणाली' हा पेपर करू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांना देखील राजकीय आहे. हे अभ्यास साहित्य असून ते तयार क विद्यापीठाच्या दूर शिक्षण केंद्राचे (१९८७) प्रसि भोळे, प्रा. डॉ. राजेंद्र व्होरा, प्रा. डॉ. सुहास साहित्याचा उपयोग करण्यात आला आहे. सदर अभ्यास मुद्दे मांडण्यात आले असल्याने, त्याबद्दल त्यांची पवार (प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, शिवाजी सुचविले, उपयुक्त अशी चर्चा केली त्याबद्दल मी असे वेगळ्या पद्धतीचे अभ्यास साहित्य छापण्याची श्री. दत्तात्रेय पाठे यांनी घेतली त्याबद्दल मी त्यांना

...तीन...

हॉण्डबॉल कौशल्य

TRUE

डॉ. सुवाम शीळके
डॉ. महेश देशपांडे

हॉण्डबॉल कौशल्य

डॉ. सुदाम शेळके

एम. एड. (शारीरिक शिक्षण), सेट, पीएच.डी.

डॉ. महेश देशपांडे

एम. एड. (शारीरिक शिक्षण), सेट, पीएच.डी.

RNJ
Computers
and
PUBLICATION

**Raj Computers
and
Publication**

अनुक्रमणिका

प्र.क्र.	तपशील	पृ.क्र.
१	प्रस्तावना	१-४१
२	संदर्भ साहित्याचा आढावा	४२-६१
३	संशोधन पध्दती	६२-७४
४	आधार सामग्रीचे सादरीकरण, विश्लेषण व अर्थनिर्वचन	७५-२३७
५	निष्कर्ष व शिफारशी	२३८-२४६
	संदर्भ	२४७-२५४

लेखकांचा परिचय

डॉ. सुदाम शेळके

एम.एड. (शाररीक शिक्षण),सेट,पीएच.डी.

- महाराष्ट्र शासन 'शिवछत्रपती पुरस्कार विजेते (हॅण्डबॉल) १९९९-२०००
- श्री शाहू मंदिर महाविद्यालय, पुणे येथे शाररीक शिक्षण संचालक म्हणून कार्यरत
- सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ येथे पीएच.डी. मार्गदर्शक म्हणून काम
- वेगवेगळ्या राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रांमध्ये विविध शोधनिबंध सादर
- आंतरराष्ट्रीय योग दिनानिमित्त विविध महाविद्यालयात मार्गदर्शन शिबिरांचे आयोजन
- अनेक राष्ट्रीय व अखिल भारतीय विद्यापीठ हॅण्डबॉल स्पर्धेत सहभाग
- संघटक : कर्मवीर क्रिडा मंडळ,पुणे महानगर हॅण्डबॉल संघटना, पुणे महानगर बॉल बॅडमिंटन संघटना

डॉ. महेश देशपांडे

एम.एड. (शाररीक शिक्षण),सेट,पीएच.डी.

- सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ येथे पीएच.डी. व एम.फिल. चे मार्गदर्शक
- मार्गदर्शक म्हणून २३ एम.फिल. व ७ पीएच.डी. विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन पूर्ण तसेच ६ विद्यार्थी पीएच.डी. चे मार्गदर्शन घेत आहेत.
- सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ येथे शाररीक शिक्षण अभ्यासक्रम समितीचे सदस्य
- वेगवेगळ्या राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रांमध्ये विविध शोधनिबंध सादर
- बालभारती प्रकाशित आरोग्य आणि शाररीक शिक्षण हस्तपुस्तिकेत लिखाण
- सेंट विन्सेंट विद्यालयात ७ वर्षे हॅण्डबॉल खेळाचे मार्गदर्शक
- युजीसी मान्यताप्राप्त संशोधन प्रकल्प पूर्ण

SEN: 978-81-942188-3-8

Raj Computers and Publication

72/586, Shahu College Road, Near Dattwadi Police Station, Parvati, Pune - 411 009

Mobile No. - 7447227376

email - rajpublication2019@gmail.com

<https://www.rajpublications.in>

<https://twitter.com/rajpublications>

अभुवन्ति
नरसि
कादंबरी

डॉ. दीपक गायकवाड

भारतीय
साहित्य
विचार

संपादक

प्रॉ. डॉ. तुषार चंद्रवडकर

अनुक्रमणिका

- १) साहित्याची संकल्पना ९
- डॉ. सुभाष आहेर
- २) साहित्याचे प्रयोजन २२
- डॉ. संजय शिंदे
- ३) साहित्याची निर्मिती प्रक्रिया आणि ३९
साहित्यनिर्मितीच्या शक्ती
- डॉ. धनराज धनगर
- ४) साहित्यिकाचे व्यक्तिमत्त्व व गुणविशेष ५०
- डॉ. अरुण कोळेकर
- ५) साहित्य आणि समाज-जीवनमूल्ये आणि साहित्यमूल्ये, ७५
साहित्य वाचनाची प्रक्रिया आणि आवश्यकता
- डॉ. वर्षा तोडमल
- ६) साहित्याची भाषा ८९
- डॉ. दीपक गायकवाड
- ७) शैलीविषयक स्थूल चर्चा (लेखक, आशय, १०३
साहित्यप्रकार या अनुरोधाने चर्चा)
- डॉ. तुषार चांदवडकर

अध्यात्मक म्हणजेच व्यवहार भाषा मानतात. खरेतर भाषा ही जवळी भाषाच असते. आपण आपल्या जवळील व्यक्तींशी व्यवहार भाषा असे संबोधून भाषा वापरतो असते. हे मान्य केले तरी रत्यक्ष ही जवळील व्यक्ती जवळची मानावी लागते. जसे आपण आपल्या घरात किंवा गावात जवळील व्यक्तींशी बोलत असताना सूक्ष्म फरक करीत असतो. खरेतर ती जवळील भाषाच असते. पण, स्थळ-व्यक्तीमधील व्यक्तीमधील त्यामध्ये बदल होत असतो. हे बदल आकाराने बोलली जाणारी भाषा 'खडहराची भाषा' ठरते. कारण, खडहराची भाषा बोलणारी व्यक्ती साक्षर किंवा निरक्षर असू शकते. जसे जवळ बोलण्यात एखादी व्यक्ती आपल्या पत्नीला माझी 'धीतार' कुठय, असे म्हणेल. पण, तीच व्यक्ती दुकानात ते विकत घेण्यासाठी गेला तर मला 'धीतार' दाखवून का? असे म्हणेल. हे झाले एका खडहराचा बाबतीत. पण, असे अनेक इतर उदाहरणेही म्हणजेच्या. जसे आपण जम वापरात वेगळ्या स्वरूपातील वाक्ये वापरतो. जास्त कल असतो. भाषेतून खडहराचा हा उदाहरणकार कायना कायनातरी हसेल किंवा नावे ठेवणार नाही, याची खडहरा रत्येक वेळी ध्यानीत जाते. पण, हेसुद्धा जवळील व्यक्तींशी घडत असते.

जवळील व्यक्तींशी खडहराची भाषा असते. चारमारी ती लिखित भाषाही ठरते असते. काँग्रेसच्या संघटनेच्या सभा व त्यांची इतिवृत्त, वृत्तपत्रे, लेखन, अहवाल, राजनकीय पत्रे, व्यावहारिक पत्रे, जमा-खर्च पत्रके, असे जवळील व्यक्तींशी व्यवहारिक भाषेचे लिखित स्वरूप माहिती पडते. या लिखित भाषेची लिखाणाची एक पद्धत ठरलेली असते. त्यानुसार हे लेखन होत असते. खडहराची लिखित भाषा सोडली तर इतर ठिकाणी हे संदेशबद्ध केवळ प्राणगिक भाषेच्या स्वरूपाचे असते. घटनेच्या व त्यालिखित भाषेच्या मधील बदलत असते. खडहराची भाषा ही लिंग, वयानुसार बदलते. 'आज मुट्टी आहेत' असे संदेशाचा घरातील मुलांना आज शाळेत जायचे नाही, हे आप-आप कळते. एकदारा, एकणारा व त्यातील संदेश हे तीन महत्त्वाचे घटक या ठिकाणी महत्त्वाचे आहेत. व्यक्तीमधील या संदेशाचा विस्तार अवलंबून असतो. आज मुट्टी असल्यामुळे संदेशाचा विस्तार खडहराचा भरपूर वेळ आहे. अशी अप्रत्यक्षपणे माहिती या संदेशातून मिळत असते.

खडहराच्या भाषेविषयी भालचंद्र खाडिकर म्हणतात, "खडहराची भाषा ही समाजमताची भाषा असते. अनेक प्रकारच्या साक्षात्कारांच्या स्वरूपात ती मोठ्या प्रमाणात वापरात असते. निरक्षर आणि साक्षर व्यक्तींच्या वापरात व्यवहारी भाषा सर्रास येते. संदेशाबद्ध हा तिचा हेतू. अल्पवयानुसार खडहराची भाषा ही साक्षर व निरक्षर असाही कित्येक वेळा भाषांतर होऊ शकते." (खडहराची भाषा)

पास्ताविक

भाषा हा मानवी जीवनाचा अविभाज्य घटक आहे. मानवाला जीवनाचा एक देणगी आहे. असे म्हटले तर वावगे ठरणार नाही. भाषेचा वापर प्रत्येक क्षेत्रात होत आहे. जेथे जेथे मानवी वस्ती आहे, तेथे भाषा आहे. जेथे भाषा नाही तेथे विचार नाही. सुलभ देवाणघेवाण नाही; किंबहुना प्रगती नाही. सकाळी उठल्यापासून संध्याकाळपर्यंत माणूस भाषेचा उपयोग करित असतो. अगदी स्वप्नातसुद्धा तो भाषेच्या माध्यमातून मनातल्या मनात ऐकत असतो किंवा तोंडातून बडबड करित असतो. आपले अनुभव- विचार दुसऱ्यापुढे पोहोचविण्याचे महत्त्वपूर्ण काम भाषा करित असते.

भाषेसाठी शब्दांची एका विशिष्ट चिन्हव्यवस्थेची गरज असते. ही चिन्हव्यवस्था अवगत झाली की माणूस भाषा शिकतो. भाषा शिकतो म्हणजे भावतालच्या सजीव व निर्जीव वस्तूंना विशिष्ट शब्दांनी (चिन्हांनी) संबोधतो. खरेतर भाषेची निर्मिती ही साहित्यनिर्मितीसाठी झालेली नव्हती. तर मानवी जीवन सहज व सोपे व्हावे. हा हेतू त्यामध्ये असायला हवा. पण, हा हेतू काही काळानंतर बदलत साहित्यनिर्मितीपर्यंत पोहोचला व आपल्या मनातील कल्पना, अनुभव, भावना, वासना व्यक्त करण्यासाठी शब्दांचा आधार घेऊन साहित्यांत तो व्यक्त होऊ लागला. त्यामुळे भाषेचा वापर फक्त दैनंदिन जीवनात बोलण्यासाठी नाही तर जीवनाच्या वेगवेगळ्या क्षेत्रांत होऊ लागला; तो कसा ते आपण पुढे पाहूया...

व्यवहार भाषा

व्यवहाराची भाषा साधारणपणे दोन प्रकारची असते. एक म्हणजे प्रत्यक्ष व्यवहारात बोलताना वापरली जाणारी भाषा व दुसरी म्हणजे, लिखित व्यवहारात वापरली जाणारी भाषा होय. प्रत्यक्ष व्यवहारात बोलताना किंवा आपले विचार मांडताना आपण एका विशिष्ट भाषेचा वापर करित असतो. अशा भाषा आपल्या नेहमीच्या बोलण्यातल्या भाषेच्या जवळची असते. भाषेचे

अभ्यासक जाणतात म्हणजेच व्यवहार भाषा मानतात. खरेतर भाषा ही जवळी भाषाच असते. आपण आपल्या जवळी भाषा 'व्यवहार भाषा' असे नाव देऊन व्यवहाराची भाषा बोलणीय असते. हे मान्य केले तरी प्रत्यक्ष ती जवळी भाषेच्या जवळची मानावी लागते. जसे आपण आपल्या घरात किंवा गावात आठवणीच्या लोकांसमोर बोलत असताना सूक्ष्म फरक करित असतो. खरेतर ती बोलणीयच असते. पण, स्थळ-कालानुसार व्यक्तिपरत्वे त्यामध्ये बदल होत असतो. हे बदल स्वीकारून बोलली जाणारी भाषा 'व्यवहाराची भाषा' ठरते. कारण, व्यवहाराची भाषा बोलणारी व्यक्ती साक्षर किंवा निरक्षर असू शकते. उदाहरण बोलण्यात एखादी व्यक्ती आपल्या पत्नीला माझं 'धोतार' कुठंय, असे म्हणेल. पण, तीच व्यक्ती दुकानात ते विकत घेण्यासाठी गेला तर मला 'धोतार' दाखवून का? असे म्हणेल. हे झाले एका शब्दाच्या बाबतीत. पण, असे अनेक शब्द व वाक्य ती नेहमीच्या वापरात घेऊन न वापरता वेगळ्या स्वतःच्या वापरात वापरत जास्त कल असतो. भाषेतून व्यवहारासाठी उदाहरण करताना कोणीतरी हसेल किंवा नावे ठेवणार नाही, याची खबरदारी प्रत्येक वेळी घेतली जाते. पण, हेसुद्धा व्यक्तिपरत्वे घडत असते.

लिप्याच्या संभाषणात व्यवहाराची भाषा असते. त्याप्रमाणे ती लिखित स्वरूपातही असते. वेगवेगळ्या संस्थांच्या सभा व त्यांची इतिवृत्त, वृत्तपत्रांचे लेखन, अहवाल, प्रशासकीय पत्रे, व्यावहारिक पत्रे, जमा-खर्च पत्रके, अर्ज इत्यादींमधून व्यावहारिक भाषेचे लिखित स्वरूप माहिती पडते. या लिखित भाषेची लिप्याची एक पद्धत ठरलेली असते. त्यानुसार हे लेखन होत असते. व्यवहाराची लिखित भाषा सोडली तर इतर ठिकाणी हे संदेशवहन केवळ प्रासंगिक तात्पुरत्या स्वरूपाचे असते. घटनारूप व व्यक्तिरूप त्याचे दोन प्रकारे बदलत असते. व्यवहाराची भाषा ही लिंग, वेळानुसार बदलते. 'आज मुट्टी आहे' असे म्हटल्यावर घरातील मुलांना आज शाळेत जायचं नाही, हे आपोआप कळते. आज्ञाणाग, ऐकणारा व त्यातील संदेश हे तीन महत्त्वाचे घटक या ठिकाणी महत्त्वाचे आहेत. व्यक्तिपरत्वे या संदेशाचा विस्तार अवलंबून असतो. आज मुट्टी असल्यामुळे अभ्यासाबरोबर खेळायला भरपूर वेळ आहे, अशी अप्रत्यक्षपणे माहिती या संदेशातून मिळत असते.

व्यवहाराच्या भाषाविषयी भालचंद्र खांडेकर म्हणतात, "व्यवहाराची भाषा ही समाजमनाची भाषा असते. अनेक प्रकारच्या लोकांसमोर व्यापक क्षेत्रात ती मोठ्या प्रमाणात वापरता असते. निरक्षर आणि साक्षर लोकांच्या वापरात व्यवहारी भाषा सर्रास येते. संदेशवहन हा तिचा हेतू असल्यामुळे, संदेशवहन भाषा ही साक्षररूप असूनही कित्येक वेळा निरक्षररूप असते." त्याप्रमाणे

46	कोरोना आणि मानवी जीवरा शैली	डॉ. पाया बी. घवगव	165
47	मॉडेल आणि Covid-19 महत्त्वपूर्ण	डॉ. दीपक गायकवाड	167
48	कोरोना महामारी आणि जोडताईन शिक्षणातील सकारात्मक पैलू	प्रा. गजानन राधजी घुमडे	170
49	भारत- आसियान संबंधात कोरोना- 19 महामारी चा परिणाम एक अभ्यास	डॉ. अशोक रामसिंग त्रयाणे	173
50	कोल्हीड - 19 या महामारीमुळे नोकरी करणाऱ्या विवाहित स्त्रियांवर झालेला शारीरिक व मानसिक परिणाम,	प्रा. अनिल ग. गावंडे, प्रा. डॉ. श्याम एम. खडगे	176
51	बेळगाव येथील अर्धनारी नरेश्वर : याचा उन्मत्ताचा चिकित्सक अभ्यास	प्रा. डॉ. शिवाजी मारुती वाघमोडे, श्री. तेजसंग हनमंत भिमराव	178
52	कोविड -१९ च्या दुपरिणामामुळे महिला हिंसाचारत झालेल्या वृद्धीचे अध्ययन	डॉ. विजया एच. गरुत	180
53	कोविड -१९ आणि राजकीय संस्था समोरील आन्तणे	डॉ. प्रभाकर रघुनाथ जगताप	184
54	संगमनेर शहरातील माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान विषयाची प्रात्यक्षिक व त्याच्या परीक्षा सदर्भातील वस्तुस्थितीचा चिकित्सक अभ्यास करणे	सी लॉडे एम .आर.	187
55	संगमनेर शहरातील विद्यार्थ्यांच्या सहाय्यिक अभिवृत्त्या लेखनात होणाऱ्या चुका व त्या सदर्भातील कारणांचा चिकित्सक अभ्यास करणे.	सी लॉडे एम. आर.	191

ISSN 2229-4929

36829-2010

Peer Reviewed

Akshar Wangman

International Research Journal

UGC-CARE LISTED

Special Issue - V

Interdisciplinary View on Socio-Economic

Management, Environmental, Research, Design

Sustainable Development in Covid-19 Pandemic

January 2021

Chief Editor : Dr. Nanasaheb Suryawanshi

Executive Editor - Prof. Karik R. Patil

Principal,
Rashtrasant Tukadoji College, Chimmur
Ra-Chimmur, Dist-Chandrapur (Maharashtra)

Co-Editor : P. M. Rajurwade

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

COVID-19 ର ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସୂଚନା ପାଇଁ www.moh.gov.in ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି।

ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପଠାଯାଇଥିବା ଉପଦେଶ

ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପଠାଯାଇଥିବା ଉପଦେଶ

विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥

विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥

विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥

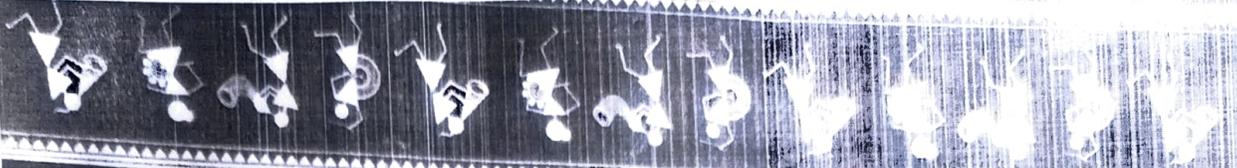
विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥ विद्यया ऽमृतमश्नुते ॥ १ ॥

... ..

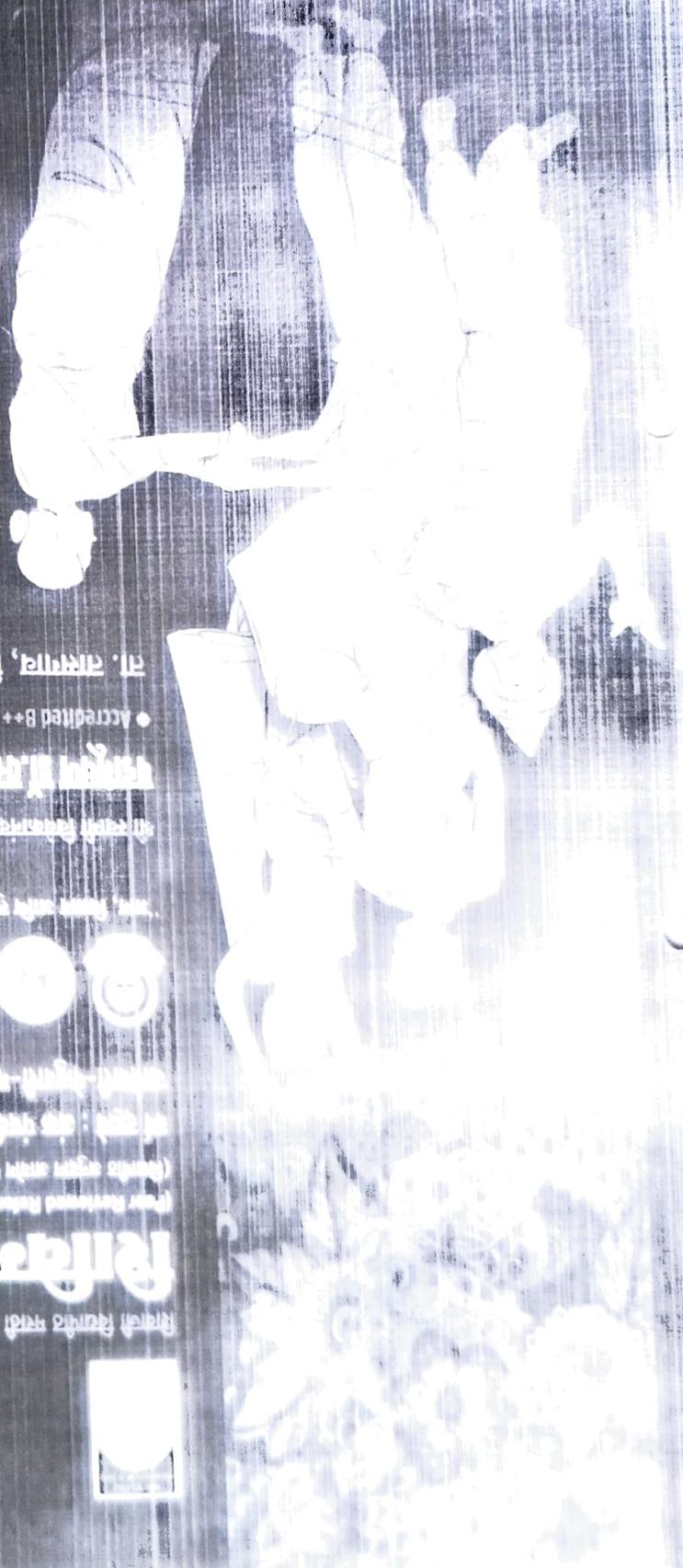
... ..

... ..

... ..

ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು

ಡಿ. ಎಸ್. ಎಸ್. ಸಿ. ಸಂಸ್ಥೆ

• Accredited B++ with CPA 2.76 by NAAC • ISO ಸಂಖ್ಯೆ 9001:2015

ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸಂಶೋಧನಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ

ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸಂಶೋಧನಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ

ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸಂಶೋಧನಾ ಪತ್ರಿಕೆ

ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸಂಶೋಧನಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ಸಂಪನ್ಮೂಲ

- 504 श्री. प्रकाश कान्हे
- 505 प्रकाश नाईक
- 506 डॉ. काचन विमल नारायण
- 507 सुविता सुभाष अशोक
- 508 प्रो. (डॉ.) मधु पांडुरंग पाठ
- 509 डॉ. अरुण कल्याण शिंदे
- 510 डॉ. दीपक गणपत
- 511 अरुण गणेश धुमाळ
- 512 डॉ. प्रकाश वृकळ
- 513 डॉ. शहाजी ज. पाटील
- 514 डॉ. गानाबा बदासे
- 515 डॉ. रम्या दिवेकर
- 516 शीतल शिवाजी धुमाळ
- 517 डॉ. पुषपाल देवाळ
- 518 संशोधक मारुतकर बाळकृष्ण उपासनाकर
- 519 डॉ. टी. जे. देसाय
- 520 डॉ. बाळसाहेब मंगे चव्हाण

प्रकाश कान्हे

प्रकाश कान्हे

श्री. प्रकाश कान्हे